

*The Public Opinion
Barometer:
a Longitudinal
Analysis
(1990-1998)*

BAROMETRUL DE OPINIE PUBLICĂ: O ANALIZĂ RETROSPECTIVĂ (1990-1998)

SEBASTIAN LAZĂROIU

După patru ani de existență, Barometrul de Opinie Publică finanțat de Fundația pentru o Societate Deschisă, a reușit să întărească în mod considerabil instituția sondajului de opinie în România. Înainte de 1990, regimul comunist a considerat drept subversivă orice încercare de reflectare a opiniei publice, orice încercare de a cunoaște în profunzime realitatea socială din România, în același măsură în care dreptul la informare al oamenilor era atent controlat de propaganda oficială comunistă, singura instanță cu rol socializator "în educarea și formarea omului nou". Căderea regimului comunist a însemnat și prăbușirea monopolului asupra producției și difuzării de informație socială. Deși sociologia a avut de suferit la rândul ei într-o perioadă în care nu a mai existat ca disciplină academică autonomă, cei cățiva specialiști care au rămas conectați la inovațiile din domeniu din țările vest-europene și din Statele Unite (inovații care au acumulat cunoaștere într-un ritm alert) au dovedit lăudabile inițiative de organizare a modalităților de cunoaștere prin intermediul sondajelor de opinie.

Sondajul de opinie a ieșit imediat după 1990 din sfera academică, ceea ce a creat o adevărată competiție pentru resursele pe care o societate în tranziție le pune la dispoziție pentru a se cunoaște pe sine. Profesionalizarea

a fost un căștig incontestabil, deși de-a lungul timpului au fost puse sub semnul întrebării atât profesionalismul cât și deontologia celor care s-au angajat în asemenea întreprinderi. Sistemul pieței libere s-a dovedit un mecanism extrem de complicat, deoarece adesea sondajele de opinie au fost văzute ca simple modalități de ierarhizare a competitorilor (în marketing, în arena politică sau cea a audio-vizualului), ele însă funcționând într-o manieră competitivă. Astfel, interpenetrarea diferitelor categorii de interes cu percepții asupra manifestării altor interese, alături de o lipsă a mecanismelor de selecție specifice economiei de piață, a condus la o neîncredere generalizată în instituția sondajului.

Treptat, sondajele de opinie au depășit chiar faza "răului necesar" prin-o continuă profesionalizare și prin confruntări repetitive între inferențele pe eșantioane probabiliste și distribuțiile diverselor caracteristici ale populației (în special în momentele pre-electorale). Barometrul de Opinie Publică realizat periodic (de patru ori pe an) de agenții prestigioase de cercetare (CURS, IRSOP, ICCV, IMAS, METROMEDIA, LUAS) cu finanțarea Fundației pentru o Societate Deschisă a avut o contribuție remarcabilă la acest traseu ascendent.

Totuși, modul de "citire" a sondajelor de opinie rămâne din păcate o problemă pentru ne-specialiști și, în special pentru decidenți și directorii de opinie. Simplele frecvențe prezентate în conferințe de presă sau chiar în rapoarte speciale, elaborate de specialiști nu fac decât să creeze confuzii sau controverse inutile, atâtă vreme cât foarte puțini sunt cei care se aplecă asupra bogăției informației sociale transmise de aceste sondaje (și aceștia încă în căutarea unor formule potrivite pentru transmiterea cunoașterii sociale profunde, evitând detaliile tehnice).

Revista de Cercetări Sociale a prezentat periodic rezultatele Barometrului

de Opinie Publică, din nefericire în aceeași formă a "simplelor frecvențe relative". La încheierea unui ciclu pe care l-a parcurs Barometrul de Opinie Publică (BOP) în acești patru ani (pentru că de acum va apărea într-o nouă formulă), vom prezenta în continuare o selecție a celor mai importante rezultate, comparativ, pe o dimensiune longitudinală și în același momente pentru cele două medii de rezidență: urban și rural. Aceste comparații furnizează o informație mai bogată în interpretări și cu siguranță pun în evidență o opinie publică mai puțin omogenă, cu nuanțe și diferențieri pentru diferite categorii sociale.

Selectia a fost făcută luând în considerare câteva teme mari:

- starea de spirit a populației;
- nivelul de trai și performanțele Guvernului în domeniul politicilor sociale;
- încrederea în instituții;
- partidele politice;
- personalitățile politice;
- participarea politică;

Starea de spirit a populației

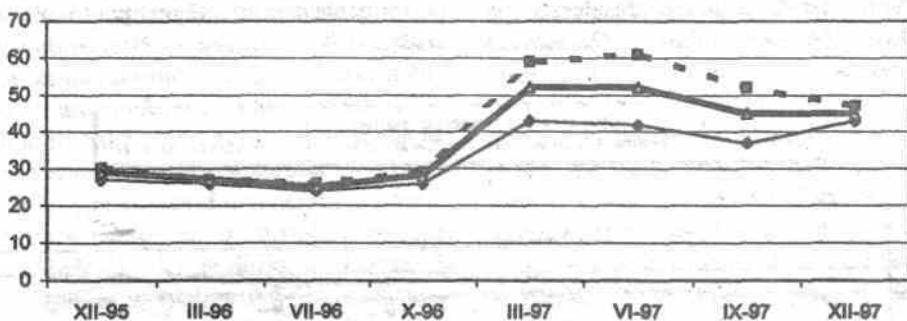
Două întrebări din Barometru au prezentat întotdeauna interes, deoarece indicau starea de spirit a populației într-un anumit moment: "Dumneavoastră credeți că lucrurile merg într-o direcție bună sau într-o direcție greșită în România?" și "Cum credeți că veți trăi peste un an?". Urmărind tendințele răspunsurilor din decembrie 1995 și până în decembrie 1997, observăm o dinamică destul de asemănătoare a frecvențelor pentru răspunsul "direcția este bună". Mai întâi să remarcăm impactul momentului electoral octombrie 1996 care a reprezentat evident o reinnoire a speranțelor, după căștigarea alegerilor de către partidele până atunci aflate în opozitie. Alura ușor diferită a curbelor

BAROMETRUL DE OPINIE PUBLICĂ: O ANALIZĂ RETROSPECTIVĂ

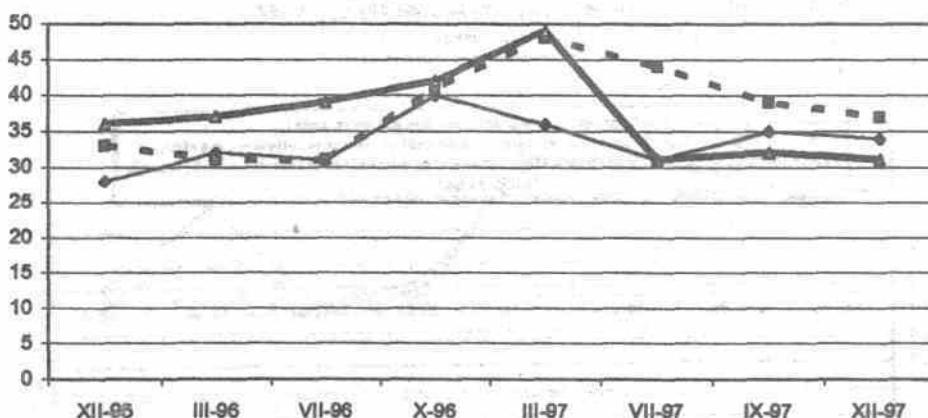
(scăderea mai rapidă a optimismului legat de viața personală) ar putea să reflecte o asumare a sacrificiilor pe care guvernările le-au cerut deschis populației la începutul anului 1997. Interesant este că deși apare aceeași dinamică a optimismului atât pentru locuitorii de la sate cât și pentru cei din mediul urban, nivelul acestuia este mai moderat în mediul rural decât la orașe. O

posibilă ipoteză ar fi o simpatie mai mare a orășenilor pentru partidele care au câștigat puterea. Spre sfârșitul anului 1997 speranțele par a fi spulberate. În orice caz, dinamica accentuată descendentală a optimismului până la nivelul de convergență dintre rural și urban, arată motive de îngrijorare pentru susținerea reformelor rapide de către întreaga populație.

Dvs. credeți că lucrurile merg într-o direcție bună sau într-o direcție greșită în România?
"direcția este bună"

Cum credeți că veți trăi peste un an?
"Mult mai bine, mai bine"

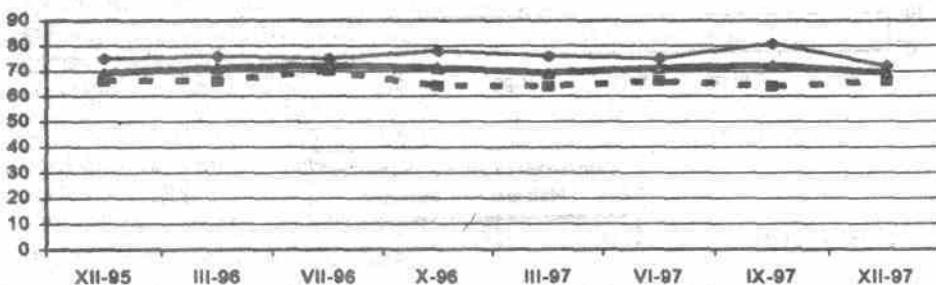

Nivelul de trai și performanțele guvernului în domeniul politicilor sociale

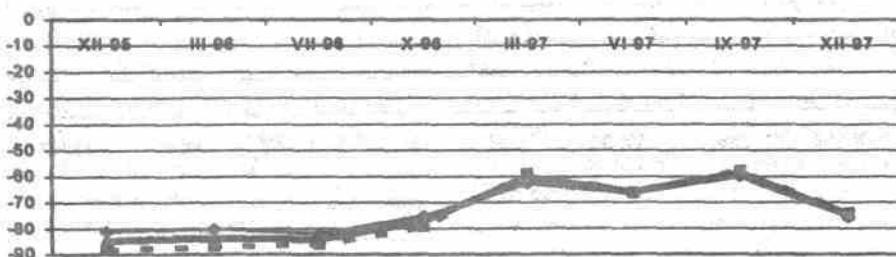
Percepția subiectivă a veniturilor din gospodărie nu este un simplu indicator al sărăciei sau bogăției oamenilor. El include în bună măsură informații despre aspirațiile și satisfacțiile acestora. Observăm că numărul celor care sunt nemulțumiți de veniturile pe care le au se încadrează într-un interval destul de îngust, fără fluctuații mari în perioada considerată (decembrie 1995 - decembrie 1997). Aceasta

ar putea să arate că eventuale îmbunătățiri nu au avut loc decât de la un nivel mai ridicat al veniturilor, deși pot fi efecte simultane care să țină "dreaptă" curba celor care se percep în zona "maxim strict necesar": o creștere a aspirațiilor și o creștere a nivelului de trai. Diferențele între urban și rural sunt aproape neglijabile. Satisfacția față de performanțele guvernului în domenii ca: locuri de muncă, salarii, nivel de trai arată o curbă marcată, ca și în cazul optimismului, de schimbarea politică din octombrie 1996. Declinul satisfacției față de aceste performanțe este convergent pentru orășeni și săteni.

Cum apreciați veniturile familiei dvs.?
"nu ne ajung nici pentru strictul necesar" sau "ne ajung numai pentru strictul necesar"

Satisfacția față de politicile sociale ale guvernului
Scor IOPD cu valori între +100 (mulțumire maximă) și -100 (nemulțumire maximă)
coperă satisfacția față de ceea ce a făcut guvernul în domeniile: locuri de muncă, salarii,
nivel de trai

BAROMETRUL DE OPINIE PUBLICĂ: O ANALIZĂ RETROSPECTIVĂ

Încrederea în instituții

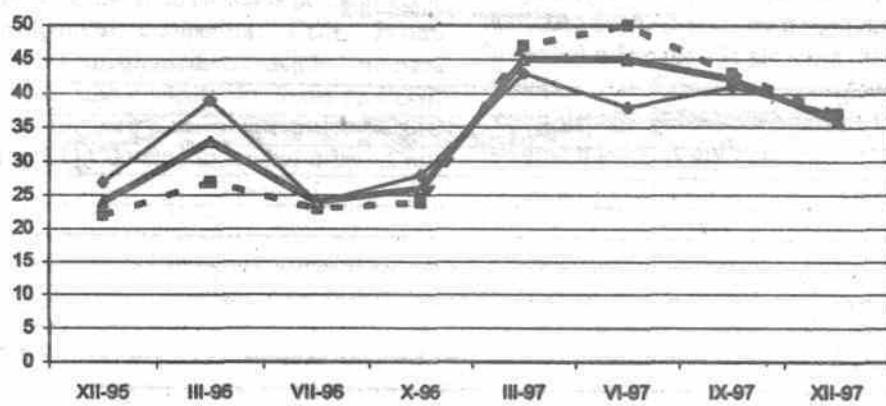
Încrederea în instituții este o componentă importantă a capitalului social. Ea reprezintă nu doar modul în care oamenii se raportează la aceste instituții, ci și sentimentul de a fi parte a acestor instituții și a participa la construcția lor. Am ales instituții care au avut cele mai interesante poziții din punctul de vedere al capitalului de încredere în această perioadă. Armata și Biserica au format acel "cuplu magic" întotdeauna în vîrful ierarhiei încrederei, instituții tradiționale cu rădăcini istorice în conștiința publică. Declinul lor în perioada decembrie 1995 - decembrie 1997 ar putea reprezenta începutul spulberării unor mituri sau intrarea întârziată în modernitate. Diferențierile între urban și rural sunt și aici insignificante. Guvernul, instituția cu rol executiv în aranjamentul democratic s-a bucurat întotdeauna de o încredere scăzută. Asumându-și rolul de dirijor al reformei în România, ținta predilectă a așteptărilor oamenilor, Guvernul are o ascensiune după octombrie 1996, dar intră în declin, menținându-se totuși la cote mai ridicate decât cele din timpul guvernării PDSR la sfârșit

tul lui 1997. De remarcat tendințele opuse în rural și urban pentru anul 1997: în vreme ce orășenii mai creditează încă Guvernul la mijlocul perioadei, locuitorii din rural își pierd mai rapid încrederea în instituția cu rol executiv.

Parlamentul se bucură de un credit fluctuant. Este instituția reprezentativă a democrației și se poate afirma fără prea multe riscuri că întreg capitalul de încredere pe care îl acumulează este esențial pentru procesul de democratizare început după iunie 1990. Totuși, rareori încrederea în Parlament a depășit cota de 40%. Acest lucru se întâmplă în martie 1997 pentru locuitorii orașelor. Apoi urmează același declin însoțit de o diminuare a speranțelor oamenilor.

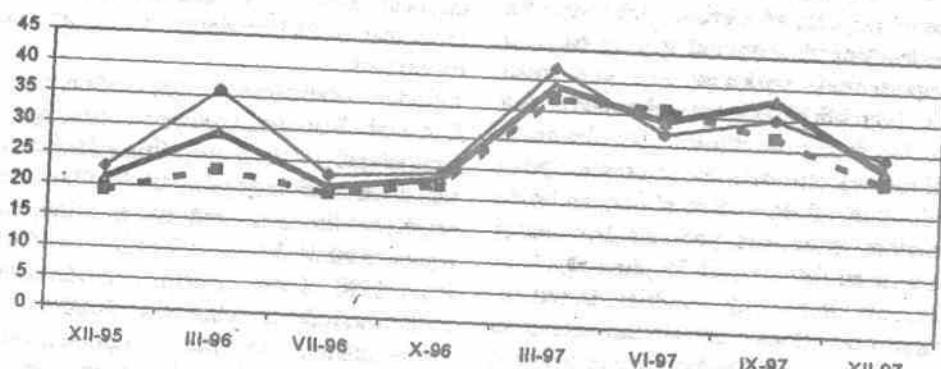
Încrederea în instituția locală, Primăria, are câteva zone de divergență între rural și urban. Momentele electorale aduc întotdeauna o reinnoire a încrederei în instituții, ceea ce se reflectă și în creșterea încrederei în Primărie după alegerile locale din vara anului 1996. Altfel însă, observăm creșteri ale încrederei în urban însoțite de scăderi în rural.

Câtă încredere aveți în guvern?
"multă și foarte multă"

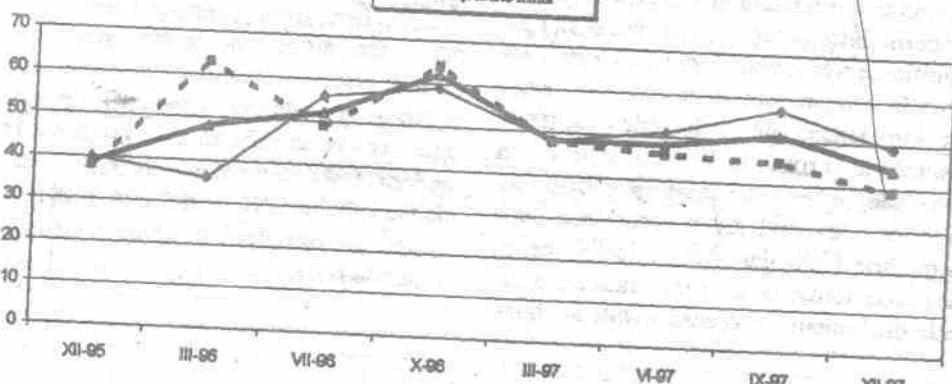

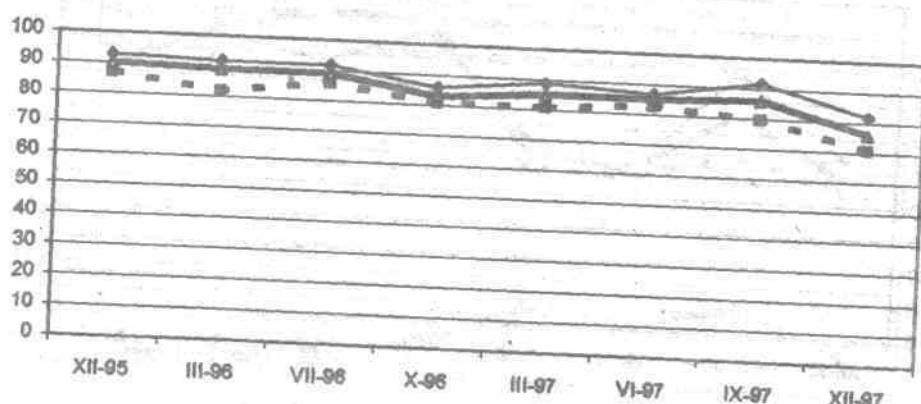
Câtă încredere aveți în parlament?
"multă și foarte multă"

Câtă încredere aveți în primărie?
"multă și foarte multă"

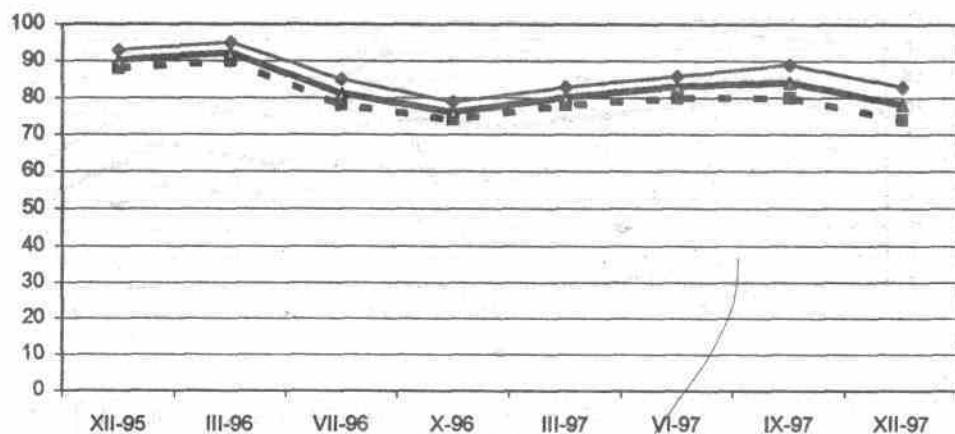

Câtă încredere aveți în biserică?
"multă și foarte multă"

BAROMETRUL DE OPINIE PUBLICĂ: O ANALIZĂ RETROSPECTIVĂ

Cită încredere aveți în armată?
"multă și foarte multă"

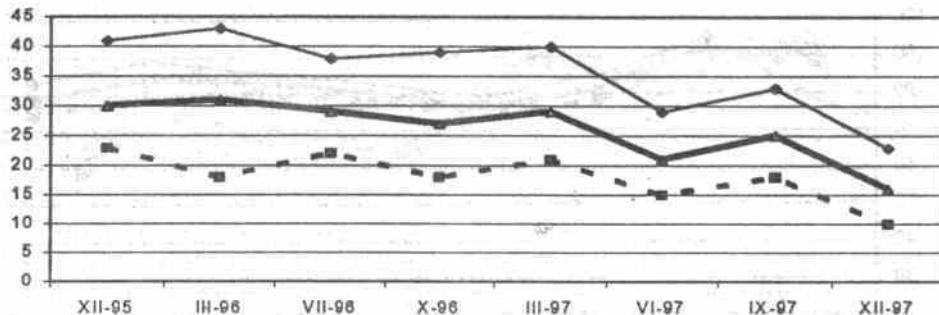

Partidele politice

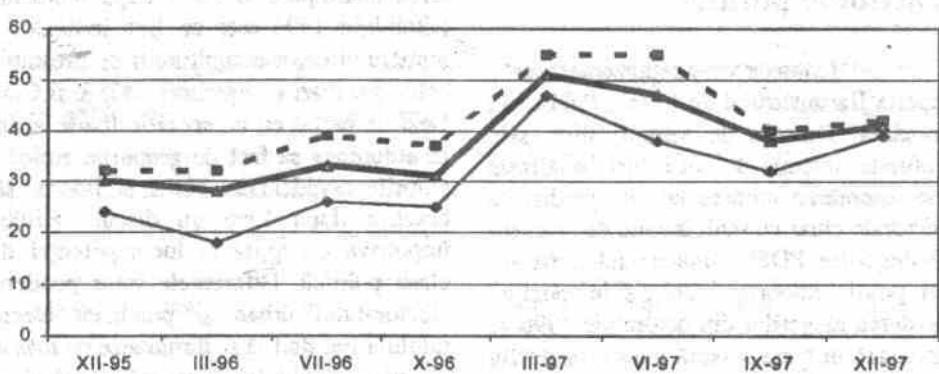
Intenția de vot a reprezentat mereu atracția Barometrului de Opinie Publică în România. Dincolo de semnificațiile sale profunde, intenția de vot a fost banalizată prin așteptările eronate față de predicțiile electorale chiar cu mult înainte de momentul alegerilor. PDSR rămâne unul dintr-actorii politici importanți, chiar și în opoziție. Pierderea alegerilor din octombrie 1996 se datorează în bună măsură unui ușor declin (determinat de erodarea unei guvernări de patru ani), dar și de creșterea și maturizarea principalului competitor: CDR. Pentru ambele formațiuni, discrepanțele între rural și urban sunt evidente. În vreme ce PDSR monopolizează o majoritate a electoratului rural, CDR domină în mediul urban. Creș-

terea neașteptată a PRM după momentul octombrie 1996 este un bun indicator al numărului celor nemulțumiți de prestațiile celor doi mari competitori: PDSR și CDR. Deși un partid cu un specific foarte aparte în atitudinea sa față de grupurile etnice și valorile occidentale, PRM și liderul său practică după 1996 un discurs virulent împotriva corupției și incompetenței din clasa politică. Diferențele între ponderea electoratului urban și ponderea electoratului rural tind să se diminueze pe măsură ce acest partid își triplează numărul de simpatizanți. USD, o forță politică nouă, dominată de PD (FSN), are o aderență mare în mediul urban până la alegerile din 1996. Alianța cu o formăjune considerată de centru dreapta (CDR) stă probabil la baza declinului puternic din 1997.

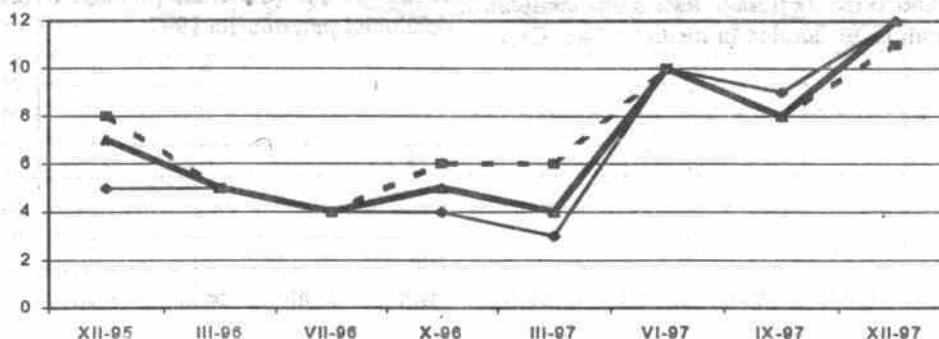
Dacă duminica viitoare ar fi alegeri parlamentare ce partid sau formațiune politică săi vota?
"PDSR"

Dacă duminica viitoare a fi alegeri parlamentare dvs. cu ce partid sau formațiune politică săi vota? "CDR"

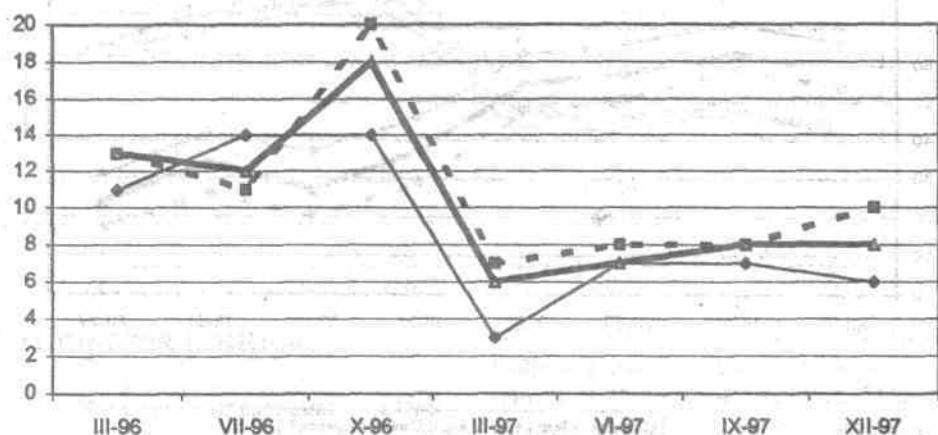

Dacă duminica viitoare ar fi alegeri parlamentare dvs. cu ce partid sau formațiune politică săi vota? "PRM"

BAROMETRUL DE OPINIE PUBLICĂ: O ANALIZĂ RETROSPECTIVĂ

Dacă duminica viitoare ar fi alegeri parlamentare dvs. ce partid sau formație politică săi vota? "USD"

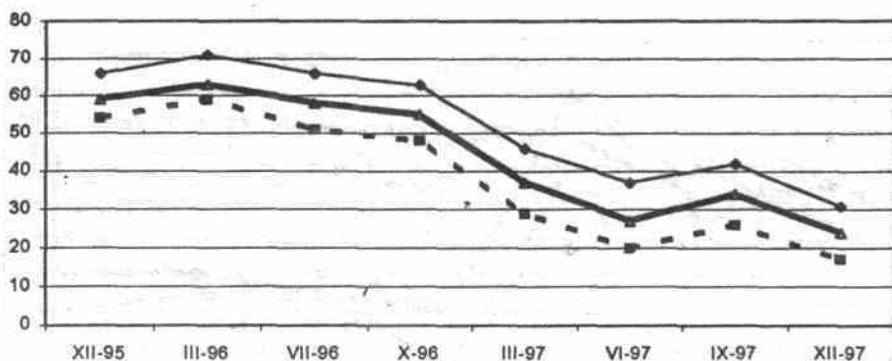
Personalitățile politice

Încrederea în personalitățile politice a fost de asemenea una dintre temele mediatizate de Barometrul de Opinie Publică. Atracția ierarhiilor a stârnit întotdeauna interesul pentru sondajele de opinie, dar a constituit și punctul cel mai fierbinte al contestărilor. Am ales aici patru dintre personalitățile marcante ale vieții politice, trei dintre ele disputându-și acerb chiar funcția de președinte la alegerile din 1996. Ion Iliescu, fost președinte, cunoaște un declin lent al capitalului de încredere până în octombrie 1996 și apoi abrupt în cursul anului 1997 când nu mai beneficiază de funcția de președinte al statului și încearcă să se adapteze rolului de lider al opoziției parlamentare. Emil Constantinescu s-a remarcat ca o personalitate constantă. Deși președinte în exercițiu al statului după octombrie 1996, creșterea popularității sale nu este atât de spectaculoasă cât este

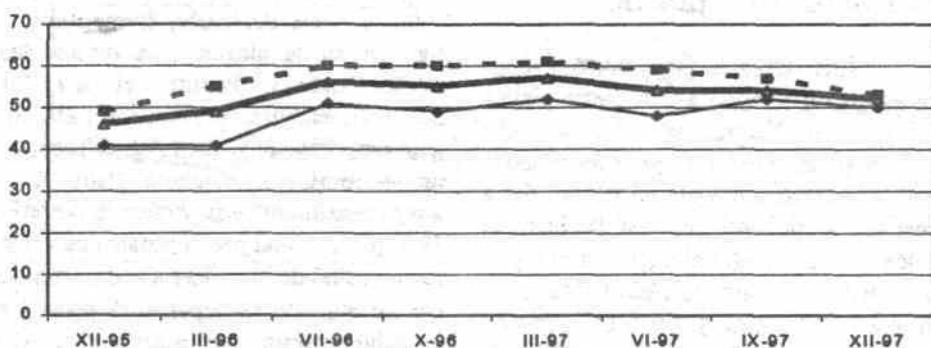
capacitatea sa de a se menține la o aceeași cotă, în ciuda declinului formațiunii care l-a sprijinit în alegeri și a tuturor instituțiilor statului. Pentru cei doi lideri marcanți, simboluri personificate ale luptei putere-opozitie încă din 1992, diferențierile urban-rural apar evidente. Petre Roman atinge maximum de încredere în octombrie 1996 (68%), fiind personalitatea cu cel mai mare capital de încredere a aceluia moment, dar nu reușește să depășească primul tur, probabil datorită cotei scăzute înregistrate de partidul care l-a susținut (totuși, obține aproape dublu față de voturile propriului partid). Declinul său abrupt este acompaniat de declinul partidului pe care îl conduce.

Corneliu Vadim Tudor, personalitate mai degrabă controversată în viața politică din România, se menține la aceeași cote de încredere în perioada considerată, în ciuda ascensiunii propriului partid.

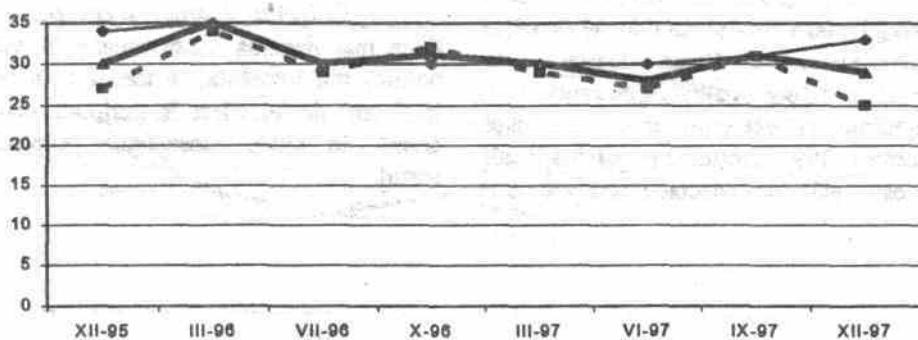
Câtă încredere aveți în Ion Iliescu?
"multă și foarte multă"

Câtă încredere aveți în Emil Constantinescu?
"multă și foarte multă"

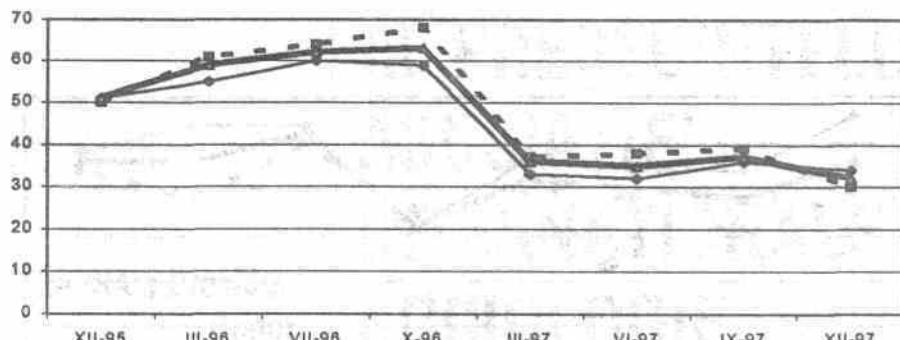

Câtă încredere aveți în Corneliu Vadim Tudor?
"multă și foarte multă"

BAROMETRUL DE OPINIE PUBLICĂ: O ANALIZĂ RETROSPECTIVĂ

Câtă încredere aveți în Petre Roman?
"multă și foarte multă"

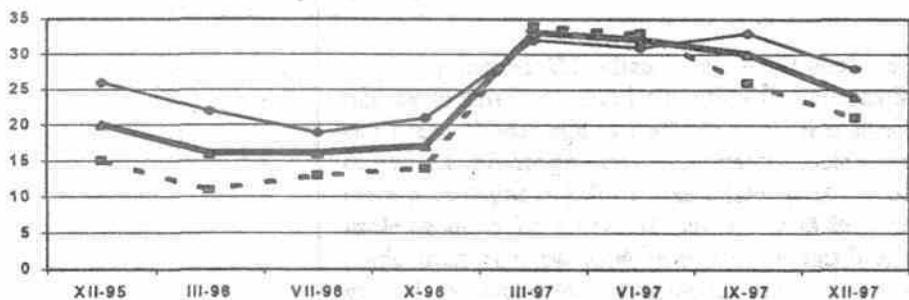

Participarea politică

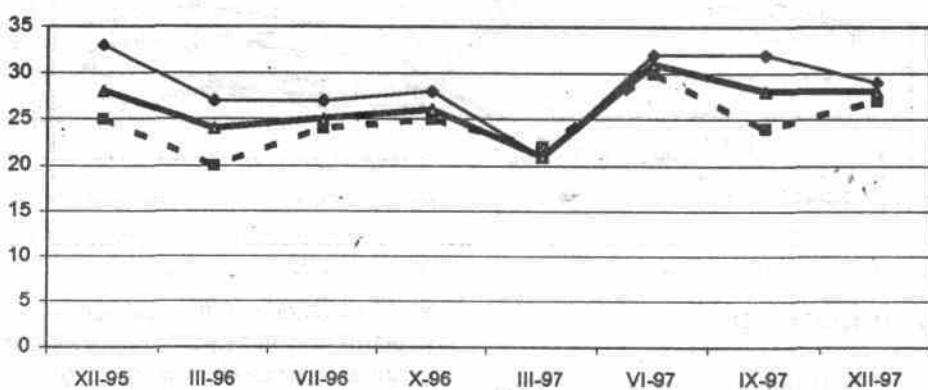
Numărul celor care sunt nehotărâti sau nu votează a fost de multe ori ignorat de cei care au "citat" și interpretat rezultatele BOP. Semnificațiile acestei cifre sunt însă de cele mai multe ori mai importante chiar decât simpla ierarhie a partidelor. Declarațiile din sondaje ale celor care nu sunt hotărâti sau nu votează sunt mai mult decât simple declarații: sunt atitudini care pun în evidență comportamente. Se observă de obicei că numărul mare al celor care nu vor să participe la jocul politic este însoțit de o stare de pesimism, de nemulțumiri și insatisfații generale și de scăderea încrederii în instituții. Nu întâmplător numărul acestor "protestatari pasivi" scade după mo-

mentul octombrie 1996, când speranțele și așteptările pun în mișcare un adevărat mecanism al efervescenței politice. și încrederea în partide este un bun indicator al evoluției procesului de democratizare și al participării politice. Numărul celor care nu au încredere în nici un partid scade sensibil până în iunie 1997, dar apoi crește odată cu creșterea nemulțumirilor. și cei nemulțumiți de viața politică din țară se dovedesc mai optimiști față de evoluția acesteia după schimbarea din 1996, dar tendința de declin urmează destul de repede acestui moment. Aceste fluctuații arată o anumită instabilitate și nevoia de așezare a convingerilor democratice și participării politice, încă sensibil dependente de performanțele unui guvern sau ale unui partid politic.

Cât de mulțumiti sunteți de viața politică din țară?
"mulțumit și foarte mulțumit"

Dacă duminică viitoare ar fi alegeri parlamentare, dvs. cu ce partid sau formațiune politică ați votat? "nehotărâtii/nu votează"

În ce partid sau formațiune politică aveți mai multă încredere?
"În nici unul + nu stiu/nu răspund"

